

una aventura allegòrica que encaixava perfectament en aquell món.

Deia Lluís d'Avergó que la feina de la retòrica és ornamentar el discurs «de belhas sentencias, e consecutivament de belhas paraulas, per ço que tir los audiens ab inclinació plaçant a la part de la sua volentat».⁶² Això és justament el que fa Jordi de Sant Jordi; i ho fa en relació a una tradició poètica de la qual selecciona sovint, com en aquest cas, el gust per la dificultat tècnica i d'*ornatus*. El públic de la cort alfoncina celebrava aquestes «belhas paraulas», i encara més si venien aureolades amb el prestigi d'Arnaut Daniel. Segurament, haurien estat també celebrades pels consistoris de la Gaya Ciència.

JOSEP PUJOL

nom del trobador de qui es manlleva els versos. A part del caràcter narratiu del text (caràcter al qual s'adequa la versificació), sembla que tant el títol com les citacions encastades sense esment de l'autor l'aproximen formalment a les paròdies goliardesques (veg. Riquer-Badia, pàgina 265, nota 2). Si l'eficàcia d'aquestes darreres depèn de la familiaritat del públic amb els textos sagrats que s'utilitzen, no sembla arriscat pensar que l'èxit de la «Passio amoris...» podia dependre també (encara que no es tracti d'un text paròdic, almenys de manera explícita) de la utilització directa, en un context nou, de cançons de trobadors amb les quals el públic reduït de la cort estigués prou familiaritzat. Per què, si no, Jordi de Sant Jordi se cita ell mateix?

62. *Torcimany*, ed. CASAS HOMS, vol. I, pàg. 242.

LES POESIES DE RAMON BOTER I L'HERÈNCIA D'AUSIAS MARCH

1. INTRODUCCIÓ

Els folis 148v-153v del manuscrit esp. 225 de la Biblioteca Nacional de París¹ ens han conservat set poesies de tema amorós atribuïdes a Ramon Boter, autor del qual no coneixem cap altra referència que no sigui aquesta. Entre els poemes

1. La descripció més detallada d'aquest manuscrit és encara la d'Amadeu Pagès a les pàgs. 9-14 del volum I de *Les obres d'Ausiàs March* (Barcelona 1912), a la qual remetem. Subratllem que Pagès no creu que aquest *Cançonier d'Amor* o *Cançonier d'Obres Enamorades* sigui, com diu Massó (veg. nota 5), el manuscrit poètic oficial del Consistori de Barcelona; en qualsevol cas, procedeix d'una zona de Catalunya de parla oriental i no tenim indicis de possessors fins al segle XVII, segle en el qual arriba als prestatges de la Biblioteca Mazarina. No es pot descartar que un estudi més detallat del còdex no ens fornís més dades; pel que fa a la datació, som a la segona meitat del segle XV. Entre les poques observacions que fa Pagès a propòsit dels hàbits del copista, recordem que el considera poc acurat i partidari d'alterar els originals i que li atribueix freqüents confusions d'a i e àtones. No deixa de ser digne de notar que el manuscrit 10 de la Biblioteca de Catalunya, que tots sabem que és còpia del de París suara citat, no contingui les set poesies de Ramon Boter (es tracta dels manuscrits J i K segons les sigles de Massó).

III i IV, que publiquem més endavant seguint l'ordre del manuscrit, hom pot llegir al foli 150v una «Sparça de Mossèn Ausias March», la que comença «Si co-l malalt, qui lonch temps ha que jau»;² valgui aquesta interferència accidental per a proposar el tema de reflexió bàsica que ofereix el breu *corpus* que ens ocupa. Ramon Boter es mostra en tots els seus poemes, com veurem, seguidor de les innovacions temàtiques i estilístiques de March i subsidiàriament de Jordi de Sant Jordi; es tracta, doncs, de detectar i valorar els modes d'aquesta imitació en un intent d'exploració del món desconegut de la tradició ausiasmarquiana en la poesia catalana «de cançoners» del segle xv.³

Ramon Boter apareix tractat individualment per primera vegada a la *Història de la Literatura Catalana* d'edicions Ariel,⁴ ja que abans és només un nom en el *Repertori*⁵ de Massó i

2. És el poema LXXXIII, edició BOHIGAS, vol. III, pàg. 127. L'enamorat, com el malalt, vol comportar-se talment com si ja estigués guarit i en canvi el mal encara dura.

3. Entre les moltes llacunes que ofereix el nostre coneixement de la literatura del segle xv, hi ha la dels poetes posteriors a March, la majoria dels quals no tenen estudis i amb prou feines edicions. A partir de les històries de la literatura que citarem a les dues notes següents hom pot confeir una llista dels imitadors catalans de March escampats pels cançoners (Lleonard de Sors, Francesc Ferrer, Lluís de Vilarasa, Francí Guerau, Mossèn Avinyó, Simon Pastor, Blai Seselles, Joan Rocafort, Mossèn Navarro, Ramis, Joan Fogassot, Pere Joan de Masdovelles, Joan Berenguer de Masdovelles, Bernat Hug de Rocabertí, Pere Torroella, Romeu Lluall, Bernat Fenollar, Narcís Vinyoles, Joan Moreno). Potser es podrien arribar a definir els trets més rellevants de l'ausiasmarquisme d'alguns d'aquests suposats afectats per l'estil de l'escriptor valencià.

4. Martí de RIQUER (Barcelona 1964), vol. III, pàgs. 61-63. Es parla d'una poesia sense dades que permetin saber res sobre l'autor ni sobre l'època de composició; trobadoresca de concepció, presidida per l'extremositat. Destaquen els elogis desmesurats de la dama, l'exageració del dolor del poeta, l'esment del *Decameron*, la tendència imitativa. Hom parla d'un cicle constituït pels set poemes de Boter, de la seva poca destresa mètrica i del fet que sembla ser un barceloní a jutjar per la llengua: fa rimar *dubte* i *corrupta*.

5. Barcelona 1932, pàg. 15. Per error Massó esmenta només tres poesies de Ramon Boter. En canvi a la *Bibliografia dels antics poetes catalans*, «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans», V, 1 (1913-1914), pàg. 73.

Torrents. La datació del personatge es fa difícil; situar-lo genèricament als regnats del Magnànim i Joan II (1416-1478) és tot el que ens és donat de fer, ja que l'únic Ramon Boter documentat que coneixem (entre 1380 i 1397)⁶ sembla pertànyer a la generació anterior a la del nostre poeta. En qualsevol cas, donada la vocació ausiasmarquiana de Boter, queda clar que el *terminus post quem* de la seva poesia ha de ser el moment en què l'escriptor valencià comença a ser famós i, per tant, imitable, en una data no precisada posterior òbviament a 1425-1430.⁷

Com que presentarem la poesia de Ramon Boter fonamentalment des de la perspectiva del seu deute amb March,

són esmentades totes les set poesies; la informació subministrada per Riquer alimenta el *Diccionari de la Literatura Catalana* (Barcelona 1979), pàg. 108, únic repertori modern que esmenta l'autor. No parla de Boter Jordi Rubió a la *Història de la Literatura Catalana*, I, vol. I de les *Obres de Jordi Rubió i Balaguer* (Barcelona 1984), quan tracta de la poesia durant el regnat del Magnànim, pàgs. 302-341, i de Joan II i Ferran II, pàgs. 423-447.

6. Coneixem l'existència de cinc documents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó que parlen d'un Ramon Boter al servei dels reis Pere el Cerimoniós, Joan I i Martí I a l'illa de Sardenya i concretament al castell de Càller. Els tres primers són de 1380 (Reg. 1046, 22r-22v; Reg. 1046, 23r-23v; Reg. 1046, 24r-25v) i els altres dos de 1397 (Reg. 2002, 28v-30r; Reg. 2209, 57r). Es tracta de concessions sobre viles sardes i de successives confirmacions.

7. Dintre de les incerteses que envolten la cronologia de March, sembla fora de dubte que cal situar l'inici de la seva producció entorn d'aquestes dates. Veg. la *Història* de RIQUER, vol. II, pàg. 48, on hom vincula aquest fet a la compilació del cançoner Vega-Aguiló (*ibid.*, vol. I, pàg. 650). Aquest cançoner, en efecte, no divulga encara poesies de March, però inclou Jordi de Sant Jordi sota la rubrica de cavaller (va esdevenir-ho el 1420). Qui situa decididament l'inici de la producció de March al 1430 és Amadeu Pagès a *Auzias March et ses prédécesseurs* (París 1912), pàg. 106, tot i que la poesia XIII «Colguen les gents amb alegria festes» ens remet a fets de 1427 (veg. la *Història* de RIQUER, vol. II, pàg. 485 que cita els *Commentaires* de PAGÈS, París 1925). L'altre punt de referència per a fixar els inicis de la fama de March és la *Carta-proemio* del marquès de Santillana, escrita entre 1445 i 1449. Per a la relació de Santillana amb la poesia catalana, vegeu M. de RIQUER, L. BADIA, *Les poesies de Jordi de Sant Jordi* (València 1984), pàgs. 55-80, 314 i *passim*.

reunim ara succintament algunes notícies de caràcter lingüístic, mètric, temàtic i retòric que caldrà completar amb els apèndixs I, II, III i IV.

Les poesies de Ramon Boter són obertament escrites en català oriental; de tal manera que del provençal trobadoresc, obligatori per a la poesia dels nostres antics escriptors del XIV i de començaments del XV, no en queda ja amb prou feines res. No en va som a mitjan segle XV, a la mateixa època en què produeix Joan Berenguer de Masdovelles (atestat entre 1442 i 1476), poeta amb el qual el nostre té en comú l'ausiasmarquisme que més endavant tractarem de definir.⁸

El fenomen lingüístic més aparent en els pomes de Ramon Boter és el de les neutralitzacions de les *as* i de les *es* àtones.⁹ Pel que fa a aquest punt cal observar alguns fenòmens que es produeixen a les rimes, consignades al rimari de l'Apèndix II. Així al poema IV els substantius masculins *regle* i *segle* rimen amb la forma *desregle*, que caldria grafiar *desregla*, ja que és una tercera persona del present d'indicatiu d'un verb de la primera conjugació. Es tracta d'un cas semblant al del poema VII, on el substantiu *dubte* rima amb l'adjectiu *corrupte* (grafia correcta *corrupta*), que concerta amb el femení *arma*. Al mateix poema IV el fenomen es repeteix quan *registre* i *ministre*, masculins, rimen amb l'adjectiu *trista* atribuït a *Madeya*. Finalment, al poema VII, tenim la sèrie *regonegua* i *cregua*, subjuntius acabats amb *a*; *absegua*, indicatiu igualment acabat amb *a*, i *renegue*, subjuntiu amb *e* d'un verb de la primera conjugació.

No podia faltar a les rimes una confusió fonètica pròpia

8. *Història*, vol. III, pàg. 118. Ramon Boter escriuria «Mas lo prim d'art d'amor, qui fer e sauta» i no «Mas le prim darts amors fer e sauta»; veg. *Història*, vol. I, pàgs. 689-690 i Andreu FEBRER, *Poesies*, a cura de M. de RIQUER (Barcelona 1951), pàgs. 140-160.

9. Trobem, per exemple, *accellent* I, 6; *leguia* I, 14; *da per de* I, 20; *ydolettr* II, 4; *naguna* II, 11; *entanent* III, 13; *alagria* V, 6... Fins i tot hem cregut convenient en una ocasió de corregir una d'aquestes grafies per tal d'evitar malentesos (veg. II, 41).

del català i aliena al provençal, tradicionalment present a la poesia catalana des del segle XIV:¹⁰ l'emmudiment de la *r* en el grup *rs* final, que dona lloc a les sèries *derrers*, *desplers*, *revers*, *apres* (poema VII); *repos*, *cors* (poema IV); *luminos*, *errors*, *lahors*, *vos* (poema IV). Altres vegades la grafia *-rs* és una ultracorrecció (*ricors* V, 24; *solars*, per «solaç», VII, 11, però en posició interior de vers).

En la flexió verbal notem la convivència de formes diverses en el perfet, com *volch*, II, 10/*volgue* II, 12, i un estrany *servey* per *serveix* a I, 22. També és present un ús del gerundi que s'acosta al del participi de present llatí: *reduhint* II, 16; *trahent* VI, 2; *trobant-se* VI, 18 o *possehint* VI, 18; en canvi al poema VII els participis de present *tements* v. 6 i *possehint* v. 23 tenen valor passiu de participi de passat.

Malgrat aquests gerundis que poden fer pensar en una certa tendència llatinitzant, la sintaxi en general presenta la laxitud habitual de la llengua poètica de la tradició trobadoresca amb els consegüents problemes de puntuació (algun dels quals queda reflectit a les notes); també abunden les ellipsis, la majoria de les quals comentem oportunament en explicitar la nostra interpretació dels passatges que considerem ambigus.

L'aspecte general de la versificació és l'habitual en la poesia de Jordi de Sant Jordi¹¹ i d'Ausias March, però un ràpid cop d'ull als esquemes mètrics recollits a l'Apèndix I ens farà veure la presència de diferències insidioses que hem d'entendre que són deliberades; la més notable és la d'introduir sistemàticament variacions en la distribució de les rimes masculines i femenines dintre de les estrofes i en l'agrupament

10. Vegeu l'estudi del rimari del *Conçoneret de Ripoll*, edició de L. BADIA (Barcelona 1983), pàgs. 60-68.

11. Remetem a l'estudi corresponent de l'edició de les seves poesies a cura de M. de RIQUER i L. BADIA, pàgs. 289-301. Prenem els textos de Jordi de Sant Jordi com a punt de referència comparatiu pel que fa als aspectes formals.

dels consonants en sèries creuades o encadenades. Això fa que els esquemes mètrics de sis dels set poemes de Ramon Boter, en rigor, no es puguin resumir en un únic símbol, ja que cada estrofa presenta una variant pròpia respecte de la primera. En canvi no sabríem trobar cap intencionalitat definida al darrere de les sonades irregularitats que presenta el rimari del nostre poeta. Al llarg dels 324 versos seus que se'ns conserven, quasi tots (cf. II, 26) decasíl·labs clàssics, en efecte, hi ha assonàncies,¹² repetició abusiva de rimes dins del poema,¹³ mots que no rimen en absolut¹⁴ i un *rim equivoc* al límit del *mot tornat*.¹⁵ Pel que fa, en canvi, al repartiment de rimes cares i fàcils, masculines i femenines i fins i tot pel que fa a la quantitat de consonàncies diferents, la poesia de Ramon Boter recorda a grans trets la de Jordi de Sant Jordi (vegeu les anteriors notes 10 i 11).

Els extractes de l'Apèndix III mostren clarament quines són les constants temàtiques de les poesies de Ramon Boter; hi ha dos pols: la *laudatio* de la dama (poemes II, III i IV) i la reflexió sobre la naturalesa de l'amor i sobre els aspectes psicològics i ètics de l'enamorament (I, V, VI i VII). El breu cançoner en qüestió, d'altra banda, es presenta, tal com ens el dona el manuscrit, amb un cert aire de cicle poètic: hi ha un poema de petició de mercè (I), tres poemes d'elogi (II-IV), un d'exultació amorosa (IV) i dos de plany per l'amor perdut (VI i VII). Les referències literàries explícites recollides i analitzades a l'Apèndix IV, per la seva banda, ens forneixen un repertori prou ampli de cites per a una sèrie tan reduïda de ver-

12. *esquiven/liguen* I; *registre/ministre/Xistra/trista* IV; *regle/desregle/segle/febla* IV; *mon/renom* IV; *rosegua/albergua* V; *fermetat/conso-lar* VI; *alagria/vida* VII.

13. Al III la rima AR és als vv. 6, 7; 18, 20 i 69, 72, 73, 76; AT als vv. 10, 11, i 50, 51; ENÇA als vv. 4, 5 i 37, 40, 41 i 43; al IV URA als vv. 2, 3 i 14, 15; al V IDA als vv. 6, 7 i 22, 23 i UNA als vv. 18, 19 i 30, 31.

14. Al IV *consella* i *stabla*.

15. *dubte* VII, 21 i *dupte* VII, 28.

sos. Ens trobem, doncs, davant d'un poeta que aprecia l'embelliment culturalista i que maneja uns coneixements perfectament previsibles a mitjan segle xv (la Bíblia, la mitologia clàssica, la literatura italiana del Tres-cents), però segurament de segona mà. No ens expliquem altrament la manera com és inserida Fedra en el discurs amorós o l'escassa celebratat dels reis que el poeta tria com a prototipus de la fama (Agar i Xistra).

En canvi, hom diria que Ramon Boter està molt al corrent de la tradició poètica que presenta l'amor com un acte d'estricta vassallatge, amb les corresponents obligacions ètiques de servei per part del sotmès i de llarguesa per part del senyor. Així doncs, ja el poema I introdueix la relació senyor-servent, que s'estableix entre la dama i l'enamorat, de tal manera que el caràcter distintiu més fort d'aquest últim és precisament la pèrdua de la llibertat personal. Aquesta constatació naturalment és aprofitada a fons en les peticions de mercè (II,43-44). Som, doncs, dins de la més rigorosa observança de l'amor cortès.

Les reflexions de Boter sobre la fortuna tenen dues cares: al poema V, en plena eufòria sentimental, hom contraposa el servei amorós a la volubilitat de la fortuna tot defensant el primer contra la segona; als VI i VII, en canvi, el poeta sembla acceptar la dissort amorosa com un efecte indefugible d'aquella bescantada volubilitat. (Cf. March: «per què no-m clam d'Amor, mas de Ventura», V, 37 i *passim* XIV, XXIV, XXXI.) El tema del suïcidi és tractat dos cops pel nostre poeta; a la peça III, 5-6 com a gest hiperbòlic de demostració de la grandesa de l'amor i a la VII, com a efecte últim de la desesperació davant del rebuig de l'estimada. Veiem, doncs, que dintre del marc feudal més estricte, Boter introdueix temes molt del gust del moment. Podem dir el mateix a propòsit de l'altre gran pol temàtic de la seva poesia: l'exaltació de la dama.

Seria ociós enumerar tots els motius d'elogi que desgrana Boter. Si els poetes del Dolce Stil Nuovo parlaven de la dama-àngel, ell parla d'una dona-santa (III,48 i 69) que poèticament

funciona de manera semblant, és a dir que reparteix també entre els seus admiradors el llevat de la salvació moral. El llenguatge sacre que empra Boter en les reiterades exposicions d'aquesta virtut de la dama s'acosta (perillósament?) al de les magnificacions litúrgiques o paralitúrgiques marianes (II,17-20 i *passim* i tot el IV). D'altra banda el recurs a la descripció de les perfeccions de la dama en qüestió com a obra mestra de Déu no pot no remetre'ns reiteradament als més coneguts llocs comuns de la poesia de cançoner, hereva d'assaonades tradicions d'alè neoplatònic.¹⁶ El tret més notable, però, que presenta la *laudatio* de la dama que ens ofereix Boter és l'aire de polèmica pro-femenina que s'hi respira, especialment al poema II, en el qual el poeta clarament ens posa sobre la pista d'aquesta qüestió oposant Boccaccio i la seva misogínia genèrica a les virtuts d'una dama concreta, la seva, que en honor de l'ocasió surt esmentada amb el nom de fonts (v. 29: *senyora Caterina*). No som tan lluny de la manera de procedir de Jaume Roig al *Spill*, quan salva de la general maldat femenina, a banda de la Mare de Déu, una sola dona real: la seva esposa Isabel Pellicer. Per un altre costat Ramon Boter és prou explícit als vv. 35-36 d'aquest poema quan diu:

axi per vos linatge femenil
es augmentat sobrepujant natura.

Tornem novament als dobles sentits marians de què parlàvem abans: l'estimada, com la Verge, és vista com a redemptora del seu sexe.

Igualment com aprecia els referiments literaris, Boter, ausiasmarquianament, és partidari de les comparacions vistoses, la matèria de les quals es reparteix com segueix: pel que fa

16. Pensem en el conegut assaig de Maria Rosa LIDA, *La dama como obra maestra de Dios*, dins d'*Estudios sobre la literatura española del siglo XV* (Madrid 1978), pàgs. 179-290; veg. especialment pàgs. 201, 217 i 231 per als comentaris dels motius més freqüents en el nostre text.

als animals el poema V,34 esmenta un *verme* al costat de la *mosca* i l'*aranya* (15-16), com a prototipus d'enemics irreconciliables. Al poema II apareixen el *sol* i l'*estrella de l'alba* (vv. 17 i 20) i el *foc* que purifica els *metalls* (vv. 3-34). El poema II retreu una *mica del pa de Déu* (v. 15) i el V, una *crosta* (v. 15). El poema VII esmenta els *badalls darrers* (v. 5). Al poema I ens trobem amb la contraposició *baix banc/gran cadira*¹⁷ (v. 20), que ens remet a l'àmbit dels objectes construïts per l'home, com els *livell e regle* de IV,13-14 o la *pua* de VI,36. Més efectistes són els records de malalties i remeis: el *càncer* i la *bua* de VI,33-34 i l'*amarga purga* de VII,23. Remeten al món dels comportaments ètics l'exemple de l'*home peresos* (VI,21-24) i les al·lusions a l'*avar* (I,16-17) i al *bon senyor*, el qual «lo bon vassal augmente», I,21-22.

Hem reunit a l'anotació que acompanya els poemes comentaris relacionats exclusivament amb la nostra lectura i interpretació dels textos que són objete d'aquest estudi; hi remetem, doncs, per tot el que fa a problemes de detall no descrits aquí ni als Apèndixs repetidament esmentats.

2. UNA POESIA D'ESCOLA

La ràpida caracterització que precedeix ja deixa entreveure les coordenades generals on ens caldrà inscriure la influència de March en el nostre poeta. Podríem dedicar atenció als aspectes lingüístics i ens adonariem que, a banda de la posposició del provençal, Ramon Boter s'acosta a March en coses tals com l'ús de determinats mots que fins ara eren conside-

17. És freqüent considerar el «banc» com l'estament o categoria social inferior. Bernat Metge: «¿No són tan bella com aquella que vós tant amatz? Per ma fe, ella no és digna de seura ab mi en un banch» (*Lo somni*, III, edició RIQUER, Barcelona 1959, pàg. 302); Martorell: «...per mon delit volria home qui fos entès e comportaria ans en estat i en llinatge e que no fos grosser ni avar. —Senyora —dix Tirant—, natural raó dieu, emperò aquest no seu en aqueix baix banc que vós dieu» (*Tirant*, cap. 100, edició RIQUER, Barcelona 1969, vol. I, pàg. 309).

rats hàpaxs d'aquest autor (*en orrupte*, VII,24). En el món de les convencions poètiques, ausiasmarquegen el senyal de Ramon Boter, on és present l'allusió al seny de la dama («Gracia-b seny», vegeu les variants a l'Apèndix IV), i també el contingut de les seves imatges, que hem comentat al final de l'apartat anterior. No hi ha dubte que formen part de l'herència de March l'evocació d'una interioritat psíquica turmentada (vegeu sobretot poemes III i IV), una certa manera d'afrontar les superlatives lloances de l'estimada (II, III i IV), els excessos en l'abandonament al dolor (VI i VII), la fascinació pel tema del suïcidi (III i IV) i, molt característicament, un curiós científisme escolàstic (vegeu com a cas típic II,21-24). Donada, però, la brevetat de l'obra de Ramon Boter i aprofitant l'avinentesa per a expressar valoracions estètiques dels seus textos, hem optat per descriure la petja marquiana en el nostre poeta a través de la revisió de cada una de les peces del seu cançoner a partir de la I.

El poema «Si com Adam per dona fon vençut», tot i l'obertura tan palesament marquiana (vegeu Apèndix IV), és un dels menys fidels a l'esperit del valencià, ja que la temàtica ens situa tot just en plena declaració de principis a propòsit de la fidelitat i del servei amorós (vegeu Apèndix III). Podríem citar, però, alguns paral·lels per a certs versos, sense que això exclogui, naturalment, que no se'n puguin trobar d'altres de semblants de més o menys convincents.¹⁸ El v. 8, «tenint mos bens e pensa subjugada», recorda Jordi de Sant Jordi, XIV,4: «ma voluntat e pensa caitivada»; el 14, «e no

18. És clar que la mena de treball de confrontació que requereix estudiar la presència de March en els seus imitadors no es pot dur a terme seriosament sense unes bones concordances d'aquest. A l'hora de redactar aquestes notes no hem pogut disposar de les que ha elaborat Albert Hauf segons que conta al seu *El lèxic d'Ausiàs March: primer assaig de valoració i llista provisional de mots i de freqüències* «Estudis de Llengua i Literatura Catalanes», VI (Montserrat 1983), pàgina 123.

m'espant perque-l guordo leguia», March, LXXX,8 «e són setz'anys que lo guardo esper». No necessàriament marquiana, en canvi, és la tendència a les construccions antitètiques (vv. 3 i 7: *deslibert/subjugat*; *senyor/servent*; vv. 17 i 19: *plor e riure*; *mon goig i ma dolor*; v. 18: *vassall/senyor*); com tampoc no ho és la insistència en la repetició de mots d'una mateixa àrea semàntica (v. 3: *subjugat*; v. 8: *subjugada*; v. 4: *jou de servitut*; v. 7: *fuy servent*). Es tracta de dues característiques constants de la retòrica del poema que, al nostre entendre, allà on s'acosta més a la manera de March és als versos 25-28, especialment als últims dos:

e lo de dins que-m sia declarat,
car tal espant tots dies m'espaventa.

Boter, com el March de «Veles e vents» (XLVI), desitja saber si és correspost, en el benentès que una desillusió en relació a les capacitats amatòries de la dama seria catastròfica per als plantejaments de tot o res de l'amador; d'aquí l'*espant*, mot prou marquià.¹⁹ De tota manera el context del poema I de Boter creiem que no ens situa en una tensió anímica suficient com per a donar raó d'aquesta por expressada amb termes tan contundents. Tenim la mateixa impressió, doncs, que pel que fa a la comparació inicial de la peça: els ressons ausiasmarquians són inserits en un entramat retòric prou convencional com perquè hi apareguin desvirtuats. Basta llegir la nostra estrofa I i la VII del poema VII de March, on l'allusió a Adam introdueix una discussió sobre la lluita interior entre seny i voluntat molt més en consonància amb les connotacions de pecat que es desprenen inevitablement del tema de la temptació d'Eva. Sembla, en efecte, que aquest aspecte sigui oblidat per Boter al nostre poema, preocupat com s'hi mostra fonamentalment pel tema de la submissió canònica de l'enamorat.

19. Vegeu el repertori lèxic de la nota anterior s.v. *espant* i *spavén*.

Tractarem en conjunt els poemes II, III i IV ja que són fonamentalment tres variacions sobre el mateix tema (vegeu Apèndix III): l'elogi de la dama del poeta que «en lo mon» és feta «singular» (II,1). En l'aproximació a aquests textos cal partir del record del poema XXIII de March, «Lexant a part l'estil dels trobadors» i també de peces on l'exaltació de l'estimada es fa en termes més convencionals i solemnes, com, per exemple, el poema V de Jordi de Sant Jordi, que significativament anomenem *Midons* i que comença «Axi com son sus l'espera los signes». La dama de Boter, en efecte, com ja hem fet notar a la Introducció, actua en termes de mitjancera de la reforma moral dels qui l'envolten, d'aquí certes pistes lèxiques, comentades a les notes dels poemes, que ens enllacen els recursos de Boter i els de Jordi de Sant Jordi (vegeu *patriarcha*, II,7). En aquest sentit cal assenyalar que el nostre poeta potser abuseix d'aquest motiu (II,19-20; III,15-16; III,25-64; IV,7-8; IV,15-16; IV,17-40), de tal manera que hi ha moments en què la casuística dels benèfics efectes de l'estimada l'acaba presentant com una mena de mestra de galantejadors (III, 37-38):

Lo gros e'l pech fa per vos continença
de galant fresch, agut e atravit...

Es fa difícil d'aquesta manera de llegir amb serietat la hipèrbole a propòsit dels mèrits dignes de la canonització que el poeta descobreix en la dama (III,48 i 69). Novament ens inclinem a parlar de banalització de la tensió retòrica en l'obra de Boter, sobretot si pensem que efectivament els records del calculat i extraordinàriament intelligent elogi de «Llir entre cards» traçat al poema XXIII de March són, entre d'altres, actius al darrera dels textos que comentem.

Vegem, doncs, algunes pistes concretes. El poema II ens ofereix dues parelles de rimes marquianes *festa/gesta* (vv. 2-3, vegeu notes), que després retrobem a III,70-71, i *tenebres/palpebres* (cf. XVIII,2-3 de March). La dama comparada a una

«micha» «del pa de Déu» (v. 15) no pot no recordar-nos la crosta del seu pa que March demana a la dama al seu poema II,41. També és expressada en termes marquians la impossibilitat que tenen els grossers d'entendre la sublimitat de la dama; el motiu apareix a II,21 i *passim*; remetem especialment a III,13-16, on el mot *entanent* recorda la sentència marquiana «past d'entenents és vostre enteniment» (XXIII,32). També és de la manera d'Ausias l'explicació dels versos II,23-24 a propòsit de per què els grossers no entenen la dama: el poeta ens remet a una oposició de contraris que acaba essent il·lustrada amb l'antítesi fred/calent de ressons alhora amoris i cosmològics. Ja consignem a l'Apèndix IV l'aire ausiasmarquià de l'evocació del nom de fonts Caterina a II,29. Caldria afegir-hi encara la imatge del foc i del metall (II,34) que remet a un conegut passatge del valencià sobre la natura de l'amor (XCII, 181-184) i, sense cap mena de dubte, la presència del mot *lista* a II,39 (vegeu nota). Per al record de Jordi de Sant Jordi dels vv. 43-44 de II, remetem novament a les notes.

Les estrofes I-II del poema III, per la seva banda, planteegen un contrast brutal de sentiments que ausiasmarquianament aboca el poeta al pas heroic i tràgic del suïcidi. (Cf. els vv. 5-6 amb Ausias March: «Alguns passats donaren si a mort»; XX, 1.) Expressem a les notes corresponents les incerteses en la interpretació d'un conflicte que queda tot just anunciat però que no és incorporat en un teixit de reflexions adequades; les altres estrofes del poema III, en efecte, són una pura casuística a propòsit dels mèrits de la dama que no reprèn ja per a res la tensió inicial. En canvi, és totalment marquià el mot *pasta* (v. 14), com expliquem a la nota corresponent. També podria recordar el valencià la tornada on el poeta es qualifica de «terrible» (v. 74) i insinua un salt de l'amor humà al diví explicable per la sublimitat de l'estimada (pensem en l'ardidesa de la formulació hiperbòlica).

Al poema IV les referències concretes als models presos en consideració queden més diluïdes. Remarquem els instruments de mesura que metafòricament fa servir la dama per a

ordenar la seva excel·lència (vv. 13 i 39), l'ús de l'adjectiu *lleig* (v. 16) i del substantiu *registre* (v. 29). El to sentenciós de la tornada que clou el poema també recorda el de moltes de March i el tema de la prova d'unes paraules massa agosarades, allò de «e los meus dits ab los fets provaré» de XLVI,56.

El poema V, per a la naturalesa temàtica del qual remetem a l'Apèndix III, ofereix encara nous records marquians que podríem resumir en l'ús dels següents recursos: la referència un xic enigmàtica (vegeu nota) al *gest* de la dama al v. 7; l'expressió «d'aquell past mos sentiments se peixen», v. 8, que recorda la ja esmentada de March a XXIII,32; l'abast general i filosòfic de l'explicació de per què la dama no és compresa pels «pechs» als vv. 11-12, que cal posar en relació a la ja glossada de II,23-24; la «crosta» del v. 15, que remet a un registre col·loquial dintre d'un context de tota altra índole, a la manera d'Ausias; l'exemple de l'«hom peraros», vv. 21-24 i, no cal ni dir-ho, el *verme* del v. 34. Aquest *verme* es disposa a rosegat el cor del poeta com al poema XIII,21 de March; recordem però que la nostra peça V, en principi, és un text optimista, de tal manera que la intensitat del referent imatjat sembla desproporcionada al context, com també passava amb els versos ja comentats I,27-28. No podríem acabar aquesta breu llista sense fer referència als paral·lismes entre l'ètica de l'enamorament descrita en aquest poema (els pechs que diuen que l'amor és un pur joc de fortuna s'erren) i la defensa de la militància amatòria com a norma de conducta que trobem a la peça VII de Jordi de Sant Jordi, «No pot ren dir ne far que be estia».

Els poemes VI i VII, en els quals (vegeu Apèndix III) Boter desenrotlla el tema de la desesperació pròpia de l'enamorat que ha perdut el favor de la dama, són els més reeixits del seu repertori; sembla que una bona explicació la trobem en el fet que la manera ausiasmarquiana que adopta el nostre

autor és especialment apropiada a aquesta mena de context. Així doncs, és imprescindible contrastar el poema VI de Boter amb el XXII de March, especialment pel que fa als vv. 5-6 que comencen «Callen los trists»: «Callen aquells que d'Amor han parlat / e dels passats deliu tots los escrits, / e n mi pensant meteu-los en oblits. / En mon esguart degús s'enamorat, / car pas desig sens esperanç aver». La insistència en la tristor (v. 17) remet també al poema XXXIX, «Qui no es trist de mos dictats no cur». Cal fer notar també que en aquest poema concret s'hi reuneixen tres comparacions dures i punyents del gust de les del valencià: la idea que el poeta víctima del dolor fuig del solaç com la mosca de l'aranya (v. 16); la referència al paper del record com un càncer (v. 34), que ens podria fer pensar en la descripció del record com una droga mortal a March I; la comparació del dolor mateix amb una pua (v. 36). També remet a March l'explicació generalitzadora dels vv. 9-10. Finalment cal considerar els darrers vuit versos de la peça; Boter insisteix en el motiu de descriure en termes de penes de l'infern el sofriment que experimenta en vida, amb una actitud hiperbòlica perfectament digna del seu model. La tornada, en efecte, assoleix el to sentenciós que imposa la manera marquiana, sense caure, que sapiguem veure, en el parany del centonejar.

El poema VII és en la mateixa línia de l'anterior i presenta el recurs, tan car a l'abrandada retòrica marquiana del dolor, d'invocar la mort (vegeu, per exemple, March XI). També recorden el model els «badalls darrers» del v. 5 i l'«amarga porgua» del 23, sense tenir en compte l'adjectiu *leig* i la ja esmentada expressió *en orrupte* del 24. Emperò el que dóna més embranzida marquiana a aquesta peça és la discussió que es planteja a l'estrofa V a propòsit de la legitimitat de llevar-se la vida. Igualment, com hem vist, per les dues primeres del poema III, Boter descriu un contrast insalvable entre seny i voluntat i raó i passió que deixa el poema sense resposta; el recurs final a l'arbitrarietat de fortuna desvia el dilema cap a una solució purament retòrica del text.

Vistos aquests extrems, no gosariem pas afirmar que la poesia de Ramon Boter representi un fracàs com a poesia d'escola feta a la manera de March; ha quedat prou clar que no sempre els recursos extrets dels textos del valencià s'ajusten a la textura del poema, però d'altres vegades, quan la temàtica ho facilita, sembla que els formulismes i els llocs comuns d'Ausias semblen prou reproduïbles. En termes generals, el problema fonamental de l'ausiasmarquisme de Boter, doncs, el trobem en el contrast entre la seva manera absolutament convencional de plantejar-se la descripció de l'afer amorós, i l'ús d'un llenguatge poètic com el de March que pressuposa un treball previ i personal de reflexió i de discussió dels temes fixats per la tradició cortesa. Si se'ns permet el parallelisme, Boter imitant March sense el context de March no és una cosa tan allunyada del que fan tots els poetes catalans del xv, March inclòs, quan reproduïxen troballes expressives de Petrarca sense el context de Petrarca. Va costar sistematitzar un petrarquisme que funcionés com a vertadera escola poètica: ¿qui ens diu que la lírica marquiana a la llarga no hauria pogut arribar a engendrar alguna cosa d'anàleg?

MARTÍ DE RIQUER i LOLA BADIA

3. TEXTOS I NOTES

I

- I Si com Adam per dona fon vençut
menjant del fruyt qui li era vedat,
e, deslibert, fon tantost subjugat,
liurant sos fills a jou de servitut,
axi m'a pres de vos, m' enamorada,
lo jorn que s' viu tan belle y accehent,

5

que de senyor en un punt fuy servent,
tenint mos bens e pensa subjugada.

- II No m'i do res pus que sou dirivada
per la millor de quantes vuy ne son;
e lo treball qui tan fort me confon
de vos per mi a ma vida aviada.
Ab bon esper vostra vida-m fa viure,
e no m'espant perque-l guordo leguia,
car franch senyor sol dar mes en un dia
que no l'avar nombrant poria scriure. 10 15
- III En vostres mans sia mon plor e riure,
e de vassall muntar-m'a gran senyor;
en vos esta mon goig e ma dolor,
e da baix banch en gran cadira ciure. 20
Lo bon senyor lo bon vassall augmenta,
pus lo servey ab cor senser e pur,
si com fas jo, qu'en part may no m'atur
sino en loch hon a vos mir o senta.
- IV Tots mos desigs son que siau contenta
de quant pratich ne fas per vostre grat;
e lo de dins que-m sia declarat,
car tal espant tots dies m'espaventa.
E, fet jo cert que-m atorgueu servir,
tots los delits ab mi seran hunits, 30
e los treballs debils e afflaquits
tremetre-n part hon no-ls pugua hoyr.

Tornada

- V Gracie y seny, als no desig sentir
sino-quel mot que vos e jo-ntenem;
e, si-l vol, puys me vingues dan strem,
car qui be viu, be costuma morir. 35

F. 148v.

3. *deslibert*, en el sentit habitual de «lliure», veg. DCVB, IV, pàg. 281. Adam va passar de lliure a captiu per culpa d'una dona; el poeta també passa de *senyor* a *servent*, v. 7.

9. *dirivada*, en l'accepció de «considerada», present a E. Lévy, *Pet. Dic.*, pàg. 112: «exposer en détail».

12. *aviada*, «encaminada». El DCVB, II, pàg. 176 no registra cap règim per al verb *aviar*. Entenem els versos 11 i 12: «el treball de vós (que pateixo per causa vostra) ha encaminat la meua vida per mi (en lloc de mi, de la meua voluntat)».

14. *.l guordo leguia*, «el premi triga». DCVB, VI, pàgs. 876-877, s.v. *llaguiar*.

16. *nombrant*, «comptant».

18. *muntar-m'a*, la *a* representa alhora el verb *haver* i la preposició.

20. *ciure*, enlloc del més corrent «seure». Veg. Ausias March: «Als peus del déu Venus se deu siure», LXXV, 51. Cf. III, 3.

22. *servey*, error del copista per *serveix*? Veg. a la flexió dialectal de *partir* al DCVB, VIII, pàg. 278, *partei* en català pirenenc-oriental.

24. *en loch*, el lloc que li permet de contemplar la dama és l'única part (veg. v. 23) on el poeta pot estar-se.

27. *lo de dins*, el contingut del pensament de la dama.

35. *si-l vol*, entenem: «si vol dir-lo aquell mot que vós i jo podem comprendre». Al poema V, 7 el poeta descriu l'alegria amatorià provocada probablement per un mot de la dama.

II

- I Pus en lo mon sou feta singular
e per les gents es colta vostra festa,
los vostres fets se registren per gesta
e-ls pus sabents feu ja ydoletar.
Donchs, consider vos ser dita monarcha 5
per puritat e bellesa-ccellent;
les grans lahors d'aquell fin patriarcha
pronosticha-m lo vostre naximent.
- II Deu quant permes vos nexer en lo mon
en altra part Ell entendre no volch, 10
ne-l vostre cors virtut naguna tolch,
ans tot perfet aquell volgue que fon.
Donchs, si algu de vos viu admirat
com en lo mon vos sou tant magnifica,

del pa de Deu vos sou aquella micha 15
reduhint nos quant'es sa potestat.

- III Si com al sol la estela Diana
declara-l jorn expandint les tenebres,
axi-n lo mon vos sou tant sobirana
que-ls mal disposats descloheu lurs palpebres. 20
Dels vostres fets los grossos se-n esquiven,
e lur flach cap en res no-us pot comprendre;
lur calitat en vos no-s pot encendre,
car fret e calt en un subject no-s ligen.

- IV Johan Toscha, quant feu les Cent Nouvelles
e de dones dix tanta vilania,
no-y ereu vos ne hanc de vos paria,
car vos bastau a dir-ne meravelles.
Vos valeu tant, senyora Caterina, 30
e dolch-me fort com no sou coneguda,
car si del tot ma lengua fos creguda
altr'en en lo mon no fora vuy regina.

- V Si com lo foch lo fin matall apura
prenent lo bo e corrompent lo vil,
axi per vos linatge femenil 35
es augmentat sobrepugant natura.
Donchs, si en vos mon voler conjectura
voler-vos mes que dona qu'aja vista,
crech jo de cert que vos siau la lista
d'aquell bon alt qu'en los amants s'atura. 40

Tornada

- VI Gracia-b seny, no metau a no cura
d'ignorar çell qui virtuts vos atrassa;
paregua, donchs, veniu d'aquella rassa
hon servidor james passa fretura.

F. 149r-149v.

2. *es colta vostra festa*, Ausias March XIII, 1: «Colguen les gents ab alegria festes»; que les gents han de celebrar la festa de la dama com la d'una santa es pot posar en relació amb III, 69 on es parla de canonitzar-la. Cf. també III, 70.

3. *gesta*, «fet memorable». Terme freqüent en March (XIII, 4; XLIII, 22; LVI, 16; LXXI, 52). Retrobem la rima amb *festa* a III, 71: «volum e gesta».

7-8. Considerem que, per sentit, *lo vostre naximent* no pot ser el subjecte de *pronosticha-m*, sinó el seu complement directe; potser seria millor llegir *pronosticaren* o *pronosticant*. No sabem qui és el *fin patriarcha* alludit. Andreu Febrer al seu poema X, edició RIQUER, pàgina 94, parla d'Adam, Job i Noè i Jordi de Sant Jordi al V, edició RIQUER i BADIA, pàg. 128 i 130, de Moisès, Noè i Adam. Som en el mateix context, la perfecció de les virtuts dels antics patriarques posada en relació amb la força de l'amor del poeta o amb la perfecció de la dama.

11. *ne-l*, datiu.

12. *fon*, sobta l'ús de l'indicatiu en aquest context sintàctic.

15. La frase d'aquest vers va unida de forma elíptica amb la del *si algu* del 13; podríem suplir «és perquè» al principi.

16. *reduhint nos*, participi de present. Veg. DCVB, IX, pàg. 259, acc. 1b: «reduir a la memòria». Es tracta del tema de la dama com a exponent de la potència del creador.

17. L'estrella Diana és l'estrella de l'alba segons DCVB, IV, pàg. 40 i COROMINES, *Dicc. Etim. Compl.*, III, pàg. 117, 25-38, que corregeix l'etimologia del DCVB.

20. El manuscrit dóna: *quels mals disposts. que-ls*, datiu. *disposts* té aquí sentit moral; la dama obre els ulls dels qui no estan ben disposats per al bé. Cf. VII, 26.

21. *grossos*, cf. IV, 7.

22. El manuscrit dóna: *en res nos pot comprendre*.

27. Tenim la temptació de proposar la correcció: *ne hac de vos paria*; així podríem remetre a la documentació de la frase «haver paria de» al DCVB, VIII, pàg. 253, acc. 1 i 2. De tota manera el vers també es pot llegir: «no hi éreu vós ni mai n'hi hagué cap de la vostra mena (paria)».

33. *apura*, «purifica».

39-40. *lista*, la dama és la «lista del bon alt dels amadors», és a dir la part més valuosa de la seva felicitat amorosa. Es tracta d'un terme poètic ausiasmarquià (XXIII, 12 i LXVII, 7) que remet a l'analogia entre l'amor i el teixit; la lista és pròpiament, segons Bohigas, la «mostra, el dibuix». La documentació recollida al DCVB, VII, pàg. 27 i II, pàg. 677 (s.v. *brocat*) ajuda a comprendre la idea d'un drap suntuós amb afegits d'or que podia visualitzar el mot *lista*; d'altra banda aquesta mateixa estrofa ja ha relacionat la dama amb l'or que el foc purifica. Així s'entén millor també el joc de paraules del mot *alt*, que vol dir «passió amorosa» però també «gruix de plata i d'or teixit en un brocat», veg. DCVB, I, pàg. 549, acc. 2.

41. El manuscrit dóna: *no matau a no cura*; corregim per evitar l'equivoc fàcil amb el verb *matar*. Entenem: «no poseu en situació de no poder guarir».

42. *d'ignorar*, a causa d'ignorar-lo. *cell qui*, complement directe de *metau* al vers anterior. *atrassa*, *atraçar* vol dir «dibuixar, definir» segons el glossari de les poesies d'Ausias March de l'edició BOHIGAS, V, pàg. 209; veg. els poemes LXXII, 7-8 i LXXXIII, 8 de March.

43-44. Els senyors de bona raça són àmpliament rics de mercè. Cf. Jordi de Sant Jordi, XIV, 43-44: «mas que-us record que vostra sanch reyal / may defalli al qui fos de sa banda».

III

I Dos grans contrastos son bolcats en ma pensa:

un estrem grat faltat de ver conexer,
e, discordants, james pusch be conexer
ffins que hunts sien en conaxença.
Jo-us stim tant que vinch a punt de ffer
so que-ls gentils solien praticar,
car mils parent no poria trobar
ne ço que vull ab als non pusch saber.

5

II Ans que del tot no-m lunyas del carrer
ne fes perjuy al hom justifficat,
car del que dich ell ne sia-cceptat
on es mon cor, mon juy e mon voler;
mas apres d'ell vuy senta l'entament
que-l vostre cors es fet d'una tal pasta,
que-l vicios mirant-vos se deguasta
e-l virtuos duplica son sement.

10

15

III Tot hom m'aura per hom intelhigent
si-ls vostres fets jo-ls se specificar;
sens crim no viu qui del mon es vivent
e sol perfet de Deu se pot parlar:
e per ço visch de vos ten bestial,
que sense crim se pratich vostra vida,
que-l vostre cors no fos celestial,
trames per Deu, de paradís exida.

20

- IV Lo malvat veig que te pensa-ndurida 25
e tot son cor es pensar maliffici,
que, vos mirant, usa de beniffici
e d'obstinat esmena sa fallida;
e l'anvegós, qui de ben dir s'absenta,
com l'ou de vos fa cara riallosa, 30
e-l dissolut en son mengar s'atenta,
lexant del tot la vida viciosa.
- V Los frets d'amor, tenint vid'ociosa, 35
surten dels banchs hon es lur apetit,
e van mirar vostre cors abellit
e, fets disposats, tenint vid'amorosa.
Lo gros e-l pech fa per vos continença
de galant fresch, agut e atravit,
si que-l pus fat se met per hom sentit,
no dubtant gens vostr'abta conaxença. 40
- VI Los infants pochs, q'usen de ignocença, 45
esperitats reclamen vostre nom;
he-ls pus sabents, qui pratiquen sciència,
son admirats com se pot fer ne com
que-l vostre cors sia tan magniffich;
per que insurt entr'ells gran questio,
e, fets d'acort, son d'un'intencio
que-l vostre cors ab les santes se plich.
- VII Lo limitat qui ha viscut menich 50
amant del mon la vil cupiditat,
com hou de vos tanta de dignitat,
ffet tot divers, lexa-l peccat inich,
e tot pulit s'offer a vostra vista,
mostrant ab l'ull esser vostre sotmes,
si que per vos de vici es sotmes, 55
e sol virtut sa persona-dministre.
- VIII Los qui per dol tenen la vida trista,
per remeyar e pendr'algun repos,
venen mirar vostre gracios cors

- de que-l segueix que vostr'ull los conquista; 60
en tal endret los fa posar gramalles
e-ls capirons que porten de molada,
e-l qui mes pot se fa roba grisada,
lexant del tot los gemechs e ploralles.
- IX Si sou mortal, en vostra mort grans falles 65
vindran del cel ab molta resplendor,
y els angels tots vos rebran ab amor,
offerint vos a Deu per presentalles;
e de present faran canonitzar
vostre cors just, fent-ne sollempna festa, 70
en aquest mon fent-ne volum e gesta,
que-ls vostres fets no-s puguen ignorar.

Tornada

- X Gracie y seny, si home-us pot amar,
jo son aquell importu e terrible;
e com veure que no-m sia pussible,
en fets divins me veureu contemplar.

F. 149v-150v.

1. *bolcats*, cal entendre el verb en sentit figurat; veg. DCVB, II, pàgina 556 i «avar, aquell qui ab diners se bolca», vers CIV, 159 de March. Dos grans motius de contrast, doncs, s'entrecreuen a la ment del poeta.

2. Els dos motius de contrast són l'amor extremat que sent el poeta i la manca d'informació a propòsit dels sentiments de la dama.

3-4. Fins que no hi hagi acord entre els dos motius de contrast el poeta no podrà saber què li està succeint.

5-6. Al·lusió al suïcidi.

7-6. La mort és el millor *parent*, en el sentit d'alguna cosa capaç de donar consol eficaçment. La mort, en efecte, és l'única manera de vèncer la ignorància esmentada al v. 2.

9. *carrer*, en el sentit de «la dreia via»; cf. «e d'aquest bé tu no sabs lo carer», vers IV, 48 de March.

11-12. Cap de les conjectures possibles a propòsit de l'ordenació sintàctica d'aquests dos versos no ens satisfà; per això hem optat per una puntuació laxa que permet d'entendre que el que el poeta dirà a propòsit de la dama als vv. 14-16 serà acceptat per ella, de tal manera que *ell*, el *perjuy* del v. 10 (és a dir, el suïcidi), serà *justificat* a un *hom* que cal entendre genèricament com el poeta vist quant a subjecte

moral. Si el *car* del v. 11 pogués tenir un valor clarament optatiu, la frase tindria la seva oració principal en els dos versos que comentem, altrament hem d'admetre que en manca. Per al *car optatiu*, veg. *Ail car me fos lai peleris*, Jaufré Rudel (262, 2), *Los Trovadores*, I, pàg. 165. També és molt forçat llegir el vers 12 com una interrogativa retòrica.

13. Entenem: «però després d'ell (del *perjuy al hom justifficat*) vull que qui és capaç d'entendre-ho sàpiga que»; després del seu suïcidi, doncs, que se sàpiga que la dama és com dirà més avall.

14. *pasta*, tecnicisme amatori estrictament ausiasmarquà: «sol per a vós basta la bona pasta / que Déu retench per fer singulars dones», XXIII, 25-26.

15. *deguasta*, el viciós perd entitat en tant que viciós; veg. DCVB, IV, 479: «fer malbé, destruir».

16. *sement*, al DCVB, IX, pàg. 814 hi ha documentació de l'accepció figurada de «llavor»; la llavor de virtut del virtuós, doncs, es duplica sota la influència de la dama.

21. *bestial*, se suposa que el poeta se sent «mancat d'enteniment» (DCVB, II, pàg. 460) en contraposició a l'extrema perfecció de la dama; ja ha dit al v. 17 que es llença a la temptativa de definir o *specificcar* les excel·lències d'ella. Entenem el vers: «i per això visc tan mancat d'enteniment per causa vostra».

23. Suposem l'el·lipsi d'un «tement» o «sospitant» al començament del vers, altrament aquest i el següent haurien de constituir una exclamació.

24. *exida*, si no entenem aquest mot com un participi d'eixir concertant *ad sensum* amb *vostre cors* (és a dir, vós) del v. 23, caldrà suposar que és un ús metafòric de l'accepció «brotada» (DCVB, IV, pàg. 667).

30. *com l'ou de vos*, és a dir el *ben dir* del v. 29.

31. *s'atenta*, en el s'entint de «s'atempra». No sabem veure quin sentit es podria donar al verb *atentar* reflexiu (DCVB, II, pàg. 114) per tal de fer-li expressar el que vol dir aquest vers: que el golut empès per la virtut de la dama abandona el vici refrenant (atemperant) el seu menjar desordenat.

33-34. Té vida ociosa en matèria d'amor qui és *d'amar desafeynats*, com diu Jordi de Sant Jordi al poema VII, 62 (edició RIQUER i BADIA, pàgs. 147-155). Aquest poema recull la mateixa idea expressada en aquests versos, que cal blasmar els qui no militen entre els enamorats. Per als *banchs*, cf. I, 20.

35-36. Preferiríem llegir *tenen*, enlloc de *tenint* per una qüestió de simetria sintàctica i perquè la presència del gerundi fa que la frase del v. 36 sigui una coordinada molt estranya.

40. *no dubtant*, «no tement». El *fat*, com que s'ha tornat sentit, ja no té por de l'excel·lència de la dama.

44. *com se pot fer ne com*, cf. «Tot *hom* m'aura per *hom* intel·ligent», *supra*, v. 17. La repetició del *com* no sembla justificada precisament perquè existeix ben documentada l'expressió *so co-s pot far* en el sentit de «com pot ser» (veg. el v. X, 10 del *Cançoneret de Ripoll*, edició BADIA, pàg. 223 i *ibid.*, «en qual manera ne quom», v. 19).

45. Entenem que la magnificència és moral; cf. v. 48.

46. *insurt*, «insortir» és veu anàloga a *insurgir* que apareix al DCVB, VI, pàg. 691.

48. *plich*, veg. DCVB, VIII, pàg. 668, s.v. *plicat*: «embolicat». Suposant que «plicar» vol dir aquí «posar en la plica», entenem: «que la vostra persona s'inclogui en la llista de les santes». Cf. v. 69.

49. *menich*, veg. DCVB, VII, 346; entenem *menic* «de virtut», és a dir sotmès al pecat.

54-55. El rim equívoc d'aquests dos versos fa que el segon homòfon calgui entendre'l com un verb (el primer és un substantiu). Així doncs, *es sotmes* vol dir «es alliberat» (el súbdit de la dama practica la virtut i per això queda alliberat del vici); veg. DCVB, X, pàg. 35. El fet que sotmetre regeixi *de* i no *a* en la documentació de DCVB fa pensar que potser faria més bon paper un *defes* al final del v. 55 (vegeu DCVB, IV, pàg. 72, s.v. *defendre*).

60. *que-l*, millor *que-s* o *que-ls*.

61. *endret*, veg. DCVB, IV, pàg. 919, acc. II: «la cara millor d'una cosa, com roba, paper, pell». *posar*, veg. DCVB, VIII, pàg. 789, acc. 13: «deixar anar, cessar de tenir». *gramalla*, veg. DCVB, VI, pàg. 368; entenem que és un vestit solemne adequat al dol. El vers vol dir: «en aquesta bona situació (quan els ha fet passar la tristesa) fa que es treguin les gramalles de dol».

62. *molada*, DCVB, VII, pàg. 492, acc. 3 «classe de roba de poca valor».

63. *grisada*, no documentat al DCVB. ¿Cal entendre que el gris és un color més clar que el negre, que representa un dolor més atemperat?

65. *falles*, veg. DCVB, V, pàg. 720; entenem «lluminàries nocturnes de signe diví».

69. Cf. v. 48.

71. Cf. II, 3.

72. El·lipsi; cal suplir una expressió com ara «de tal manera que».

74. *importu*, veg. DCVB, VI, pàg. 603, «molest per la seva insistència o ésser intempestiu». *terrible*, veg. DCVB, X, pàg. 262, acc. 2 «excessiu en alt grau». El poeta és un amant porfidiós i desmesurat.

75-76. L'experiència d'haver intentat estimar una dama digna de ser canonitzada facilita el salt de l'amor humà al diví. De tota manera aquesta consideració final del poema no és més que una hipèrbole que rebla el clau de la sublimitat de l'estimada.

IV

- I Tant com lo sel la terra environa
e Deu permes fer humana natura,
no forma may tan bella criatura,
en si portant de grans virtuts corona.

- Aquesta es qui tot lo mon governa,
lo cap e sim de tota gentilesa;
aquesta es que los grossers esterna
e als sabents duplica lur abtesa. 5
- II Graci'e seny, saber e gran bellesa
ab un compas d'una princess'insigna,
ab un esguard ten suau e benigna
que-ls plus sotils inclina a bonesa.
Aquesta es qui ab livell e regle
sos fets polits ab compas be mesura;
aquesta es una flor en natura
que tots crims leigs destroueix e desregle. 10
- III Deu ha permes venir ella-n lo segle
per extirpar e foregitar vicis;
per ella vuy se fan tants benifficis
qu'en mal obrar esta la terra febla.
Aquesta es comens d'amor he-mpara,
he-l qui ve trist ab sos bells mots consella;
aquesta es que de sabor te stabla,
e del que sab no-s mostra gens avara. 20
- IV Al qu'ella vol a virtuts se prepara,
e de tot crim te carrera incerta;
al qu'ella vol ab sa lengua diserta
dona favor que may lo desampara.
Aquesta es dels bons del mon registre,
e dels mals fets eternal purgatori;
aquesta es que-ls bons fa adjutori,
ab poch esper mostrant-se bon ministre. 25
- V Lo rey Agar ne la regina Xistra
per lurs virtuts vuy viuen en lo mon;
vos sou ab ells en un grau e renom,
no menys sabent que Madeya la trista.
Vos sou del mon un estel luminos,
acompanyant los tenint justa vida;
vos sou del mon un dret linyol o mida,
que qui-us creura may cometra errors. 35
- 40

Tornada

- VI Graci'e seny, si d'estas mas lehors
algunas gents vers mi murmuraran,
no-us sia greu si-ls vinch mostrar a vos,
car vos mirant so cert no-m rependran.

F. 151r-151v.

7. *esterna*, el DCVB no registra el verb *esternar*, però el sentit és clar; la dama fa que els *grossers* siguin externs, estranys a ella. Pel que fa als *grossers*, cf. II, 21 *grossos*.

9. *Graci'e seny*, les qualitats emblemàtiques de la dama que habitualment trobem esmentades al senyal.

10. *compas*, cf. 14. Mot present en el lèxic poètic de Jordi de Sant Jordi amb el sentit de «mesura», «equilibri», «proporció»; aquest sembla el sentit que té el mot també aquí i al v. 13.

13. *nivell e regle*, instruments del mestre d'obres metafòricament usats per a construir els fets de la dama. Cf. v. 39.

14. Cf. nota 10.

16. *leig*, adjectiu que en March remet a la lletgesa moral, sovint la sensualitat; veg. VII, 24 i LXVIII, 25.

21. *comens*, en el sentit de «principi», «fonament».

22-23. *consella, stabla*, resoldria el problema d'aquesta inexplicable absència de rima la introducció dels mots *consola* i *scola* que rimen i fan perfectament sentit. En canvi no sabem trobar cap explicació per a *stable* en aquest context. Per a l'accepció de *sabor* que fa al cas, veg. DCVB, IX, pàg. 647, acc. 2.

25. *Al qu'ella*, cal corregir per *el qu'ella* ja que és subjecte; l'a s'explica per la frase de relatiu. Notem com en aquesta estrofa les repeses anafòriques apareixen també a la primera part.

27-28. La protecció espiritual exercida per la dama sobre els seus fidels es confon aquí amb l'atribut marià d'advocada de pecadors.

29. *registre*, mot poètic que inclou una metàfora present en Jordi de Sant Jordi, IX, 50, edició RIQUER I BADIA, pàg. 177 i en Pere Torroella, «Callen aquells», edició BACH I RITA, pàg. 141).

37. *estel luminos*, més ressons marians, veg. 27-28. Cf. II, 17.

39. *dret linyol o mida*, veg. els instruments citats al v. 13.

V

- I Prenent lo tot per la pus simpla part
so tant content com Theseu fon de Fedra,
e tant liguat ab vos com mur de pedra,

- que separar no-s pot per giny ne art.
Mos sentiments d'alagria floreixen, 5
e-l cors glaçat pren calor infinida;
un gest tant dolç m'a pres de vostr'oyda,
que d'aquell past mos sentiments se peixen.
- II Si tal parlar los pechs no l'obeheixen,
es ver semblant que d'ells es adversari;
cascun estrem a son estrem contrari
e-ls menys potents son los que no-ls coneixen.
Alguns veig son qui fingen vos amar
per lo camí que natura los mostra;
tenint de vos en lo servell tal crosta, 15
ço que voleu no-u saben compensar.
- III Ab passos poch vos volen demostrar
qu'amor s'ateny per via importuna,
e que-l saber esta en la fortuna,
ffent lo libert al vil hom subjugar; 20
axi-l ne pren com fa-l hom peraros,
que-s te per dit dormint guanyar la vida,
e si-l reptau com te casa-npobrida
dir-vos ha: «sort vische-n lo nom ricors».
- IV No-us ignor gents, mes trob-me freturos 25
en ressitat ço que tinch dins ma pensa;
estrem es l'alt e dobla la crehença
en presumir d'aço-m trob habundos.
Cuyt dir lo mes, e com me regonech,
de les mil parts no-m trob ver dita l'una;
per no errar no-s troba falt'alguna 30
dins vostre cors, e lou-me que-u conech.

Tornada

- V Graci'e seny, de vostre assoscech
tinch dins lo cor un verme qui-m rosegua,
e de tot larch ab esparanç'albergua: 35
si-us ne rieu no me-n jutgeu per pech.

F. 151v-152r.

7-8. Aquests dos versos expressen el missatge salvador que procedeix de la dama i que justifica tota l'estrofa; també dóna sentit al poema, que és d'exultació amorosa. ¿Hem d'entendre que el *gest dolç* de l'*oyda* d'ella vol dir que la dama s'escolta el poeta o que el poeta percep paraules afalagadores procedents d'ella? No és del tot clar que el *parlar* del v. 9 sigui el de la dama.

9-10. Els *pechs* (veg. les estrofes IV i V de III) són incapaces de produir un discurs (*tal parlar*) digne, d'aquí la seva naturalesa contrària a l'amor.

11. El manuscrit dóna: *estrem e son estrem*.

12. El manuscrit dóna: *e-l menys potent*.

15. *crosta*, veg. DCVB, III, pàg. 775, acc. 9: «aparença exterior». Els amants fats o pecs tenen en el cervell una imatge d'ella tan limitada a la seva aparença exterior que no arriben a entendre el que ella vol.

16. *compensar*, en el sentit estricte del DCVB, III, pàg. 337: «anul·lar l'efecte d'una cosa amb una altra que produeix un efecte contrari». Cf. vv. 11-12.

17-20. El poeta no creu que l'amor estigui subjecte a la fortuna, pensa que hi ha un *saber* que no és casual.

21. *axi-l ne pren*, al *vil hom* del v. 20.

24. *vische*, per visqué. *ricors*, adjectiu, veg. DCVB, IX, pàg. 486: «ric, valuós». El peresós, acusat de no fer res per a millorar la seva situació, respon que la bona sort és arbitrària, que resideix en el nom ricós, és a dir el bon llinatge. Tant el peresós com l'*hom vil*, que creu que l'amor depèn de la fortuna, no practiquen el *saber* i el *servei*, amorosos en el cas del segon.

27-28. L'amor del poeta és el màxim i la seva fe (*creença*) en ella, dobla des que ella es mostra clement (v. 7).

29. El manuscrit dóna: *me regonesch*, restaurem la rima. Veg. DCVB, IX, pàg. 236, acc. 3: «adonar-se, tenir consciència de les coses actuals». Cf. VII, 29.

32. *lou-me que-u conech*, cf. v. 28.

36. El manuscrit porta un *us* ratllat després de *no*.

VI

- I ¿Quina dolor sera-gual ab la mia
trahent racord de la suma e strema?
La dels passats jo fas minva e sema,
car tots, vers mi, lur dan mittigaria.
Callen los trists vent mi en tal dolor,
car tot dan greu ab major s'aconsola;
jo leix senyal qui resplandeix e vola
entre-ls mesquins trobant-s'en tal tristor. 5

- II Perdre molts bens no es presumidor
esser tant dan com perdre ls bens e vida; 10
si jo pert vos, es-me del cors exida
aquella lum qui dave resplandor.
Ja mir les gents com a persona stranya,
e tots m'apar s'esquiven de mi veure;
si veig solaç no-m pusch cançar ni seure, 15
ans fuig d'aquell com fa mosque d'aranya.
- III ¡A, trist de mi, que no-s troba-n Espanya
home amas possehint tant de be!
Es a-me-n pres com aquell qui deve
caure sovint de son parany o manya. 20
Jo fuy aquell ignorant de conixer
qui es lo dan esser despossehit,
e meresch be visque adolorit,
axi com fas, sens poder-hi pus crexer.
- IV Tot mon remey seria desconexer 25
aquells delits tant als de vostre-ntendre,
trahent conort, volent a mi rependre
de bens tan alts no so digne merexer,
ffent argument del mon la roda sua,
affigurant la pocha fermetat; 30
mes aquest juy no-m lexa consolar
com pens dire: «tal dona era tua».
- V No fa pigor lo cancer ne la buha
a cors cançat com fara-l meu record,
aquest tal mot qui-m lexa-n punt de mort 35
trauchant-me-l cors e l'anima-b greu puha;
la mia carn de la mia s'altera
car al pus poch la major part s'enclina,
la raho-m venç, mes ¡lexa'm tant mesquina
la carn cremant dins infernal foguera! 40

Tornada

- VI Graci'e seny, del sol la sua spera
no ix mes foch dels mesos lo pus calt
com de mi, trist, si pert vostre bon alt,
car vos perdent tanta dolor m'espera.

F. 152r-153v.

3. *minva e sema*, parella de sinònims per a expressar l'ausiasmarquiana idea de la migradesa del dolor dels amadors del passat comparat amb el del poeta; per a *sema* en March, cf. LV, 3.

4. *tots*, anticipació de concepte sense nexa sintàctic explícit («per a tots»). *vers mi*, «en comparació amb mi».

9-12. El poeta raona la idea que perdre l'estimada és com perdre la vida.

17. *no-s troba-n Espanya*, per a la vella fórmula territorial dels superlatius relatiu en March: «car pren tal born que cerca tota França», XVI, 43.

19. *Es a-me-n pres*, fórmula freqüent en March, per exemple a LXVIII, 1. *aquell qui deve*, cal entendre «aquell a qui».

20. *son parany o manya*, cal entendre les trampes de l'amor; cf. v. 16 per a l'origen de la metàfora.

21. *Jo fuy aquell*, fórmula freqüent en March, per exemple a XLVI, o LXVIII, 17. Cf. també *infra* VII, 5.

22. Entenem que el que el poeta no sabia (v. 20) és la qualitat del mal produït per la pèrdua de l'estimada; llegim, doncs: «quin es lo dan d'esser despossehit».

24. *sens poder-hi pus crexer*, se suposa en el dolor, que ja és extrem.

28. Suposem que tota aquesta frase depèn de *rependre* al v. 27; com si digués «del fet que no sóc digne...».

29-30. El tema de la fortuna en amor tractat ja a l'estrofa III del poema V. *del mon la roda sua*, ús pleonàstic de l'adjectiu possessiu, com *infra* v. 41. Veg. nota a l'edició del *Cançonet de Ripoll*, edició BADIA, XV, 17, pàg. 261.

37. Entenem: «la mia carn s'altera alhora que ho fa la mia ànima»; veg. l'explicació del v. 38.

39-40. Cal entendre aquesta *infernal foguera* com una referència metafòrica a les penes de l'ànima del poeta (esdevingut *persona stranya*, v. 13), traspassades al cos. Veg. vv. 41-44.

41. Veg. *supra* nota 29.

41-44. És a dir que la tristor d'amor és com un infern coent, ja que el dolor s'associa amb la combustió infernal.

VII

- I ¡O mort cruel, mostra ta gran potença
en fer morir qui de la vid'es clama!
Viure no deu qui pert ço que mes ame,
pus qu'en son dan no mostra paciència.
Jo son aquell qui los badalls derrers,
tements per tots, esper ab alagria. 5
Dona'ls me prest, abreujant-me la vida,
car mes am mort que continu desplers.
- II Lo mon m'es ja tant coster e revers
que dar no-m pot res que-m faça content. 10
Dat-m'a solars e apres tant turment,
que, de libert, m'a fet catiu e pres,
subjugant me en lo pigor estat
qu'home nesques ne natura formas.
Donchs, si desig del mon lo seu trespas, 15
ffaç ço que deig, pus m'a tan mal tractat.
- III A Deu suplich que haja pietat
de la que-n mes en la sua semblança,
car si no fos la sua recordança,
no fora'l mon qui viu atribulat. 20
Mes conaxent los mals que l'arma dubte,
e tament Ell el guordó que-n atorgua,
so possehint d'aquesta-marga porgua,
mes dubte-m fort de leig cars en orrupte.
- IV Lo vil paccat sol fer l'arma corrupte 25
com troba'l cors en ira mal dispost;
e com lo veu d'esperança desbost,
met-li'n lo cap desesperar no dupte.
Aquests senyals, ab tot jo-ls regonegua
e pens lo dan que llur mala fi porta, 30
no-s jorn al mon que no-m façen escorta,
dient que mort tota dolor absegua.
- V Tal argument no-s manester se cregua,
ab tot que'l seny ab voluntat fa contra;

- la raho vol me guard de tal encontra, 35
e pacio de tal acte renegue
volent seguir acte abominable
e fet lo cars que penedir no-m pugua;
mes lo seny diu que'l mon sovin se jugua
dant be e mal ab roda variable. 40

Tornada

- VI Graci'e seny, si'l mon no fos mudable
e bens e mals no-s mudassen sovint,
vostres hulls may no veren aquell pint,
car ja mon dan fora irreperable.

F. 153r-153v.

5. Cf. *supra* VI, 21.

6. *tements*, per *temuts*.

9. *coster*, veg. DCVB, III, pàg. 659; sentit figurat per «aliè». *revers*, veg. el poema XV, 45-64 de Jordi de Sant Jordi, edició RIQUER I BADIA, pàg. 226.

12. El manuscrit dóna: *catiu apres*. L'esmena pretén evitar la repetició injustificable del mot *apres* (cf. v. 11).

15. Per a l'ús pleonàstic del possessiu, veg. *supra* VI, 11.

15-16. Per al problema del dret al suïcidi, veg. el poema III, 5-12. Allí era un suïcidi causat pel contrast entre l'amor del poeta i la inasolibilitat de l'excel·lència d'ella; aquí, un suïcidi per desesperació després del trencament; cal notar el tema de la variabilitat de fortuna.

17. Apareix el Déu cristià que prohibeix el suïcidi; per a la idea de pecat, cf. *infra* v. 25.

23. *so possehint*, per *posseït*.

24. *en orrupte*, expressió només documentada en March, LV, 4, amb el sentit de «sobtadament». *leig cars*, veg. *supra* IV, 16.

25. *mal dispost*, veg. *supra* II, 20.

27. *desbost*, veg. DCVB, IV, pàg. 178: «destruït, derrocat». Veg. també el mot en Jordi de Sant Jordi, VIII, 34.

28. *desesperar*, veg. DCVB, IV, pàg. 251, acc. 5: «suïcidar-se».

29. *reconegua*, veg. *supra* V, 29.

32. *absegua*, veg. DCVB, I, pàg. 21; en sentit estricte «encegar», «ocultar». Entenem que el mot té aquí el sentit figurat de «privar de poder», «vèncer», «desarmar».

33-40. Dues parelles de forces antitètiques sorollen l'ànima del poeta; el *seny* (v. 34) s'oposa a la *voluntat* (*ibid.*) i la *raho* (v. 35) a la *pacio* (v. 36). La *pacio* clarament proposa el suïcidi (cf. v. 37 i 38); sembla que l'oposició dels quatre elements es lliga en un discurs continuat, ja

que al v. 39 torna el *seny* del 34 aportant arguments en contra de la *pacio*, fonamentats en la volubilitat de fortuna. Notem la laxitud de la sintaxi de la segona part de l'estrofa, especialment pel que fa al v. 38.

43. *pint*, veg. DCVB, VIII, pàg. 587: «colorit, color, pintura»; entenem una al·lusió al quadre del suïcidi del poeta.

APÈNDIX I. ESQUEMES METRICS

- I Cançó de quatre cobles singulars de versos decasíl·labs, capcaudades d'una rima, amb tornada de quatre versos. Rima masculina i femenina. 36 vv.
a10 b10 b10 a10 c10'd10 d10 c10'
- II Cançó de cinc cobles singulars de versos decasíl·labs, amb una tornada de quatre versos capcaudada amb l'última estrofa. Rima masculina i femenina. 44 vv.
a10 b10'b10'a10 c10' d10 c10'd10
Totes les estrofes presenten variació en la distribució de les rimes masculines i femenines i en l'agrupament dels consonants en sèries creuades o encadenades.
- III Cançó de nou cobles singulars de versos decasíl·labs, capcaudades d'una rima, amb tornada de quatre versos. Rima masculina i femenina. 76 vv.
a10'b10 b10 a10'c10 d10 d10 c10
Totes les estrofes presenten les variacions descrites per a II.
- IV Cançó de cinc cobles singulars de versos decasíl·labs, capcaudades d'una rima, amb tornada de quatre versos. Rima masculina i femenina. 44 vv.
a10'b10'b10'a10'c10'd10c10'd10'
Totes les estrofes presenten les variacions descrites per a II.
- V Cançó de quatre cobles singulars de versos decasíl·labs, capcaudades d'una rima, amb tornada de quatre versos. Rima masculina i femenina. 36 vv.
a10 b10'b10'a10'c10'd10'd10'c10'
Totes les estrofes presenten les variacions descrites per a II.
- VI Cançó de cinc cobles singulars de versos decasíl·labs, capcaudades d'una rima, amb tornada de quatre versos. Rima masculina i femenina. 44 vv.
a10'b10'b10'a10'c10 d10'd10'c10
Totes les estrofes presenten les variacions descrites per a II.
- VII Cançó de cinc cobles singulars de versos decasíl·labs, capcau-

dades d'una rima, amb tornada de quatre versos. Rima masculina i femenina. 44.

a10'b10'b10'a10'c10 d10'd10'c10

Totes les estrofes presenten les variacions descrites per a II.

APÈNDIX II. RIMARI

ABLE (ABLA)	IV stabla. VII abominable, variable, mudable, irreparable.
ADA	I enamorada, subjugada, dirivada, aviada. III molada, grisada
AL	III bestial, celestial.
ALLES	III gramalles, ploralles, falles, presentalles.
ALT	VI calt, alt.
AMA	VII clama, ame.
AN	IV murmuraran, reprendran.
ANA	II Diana, sobirana.
ANÇA	VII semblança, recordança
ANYA	VI stranya, aranya, Espanya, manya.
AR (AT)	II singular, ydolatrar. III practicar, trobar, especificar, parlar; canonitzar, ignorar, amar, contemplar. V amar, compensar, demostrar, subjugar. VI fermetat, consolar.
ARA	IV mpara, avara, prepara, desampara.
ARCA	II monarcha, patriarcha.
ARI	V adversari, contrari.
ART	V part, art.
AS	VII formas, trespas.
ASSA	II atrassa, rassa.
ASTA	II pasta, deguasta.
AT (AR)	I vesat, subjugat; grat, declarat. II admirat, potestat. III justificat, cceptat; cupiditat, dignitat. VI fermetat, consolar. VII estat, tractat, pietat, atribulat.
E	VI be, deve.
EBRES	II tenebres, palpebres.
ECH	V regonech, conech, assocech, pech.
EDRA	V Fedra, pedra.
EGLE	IV regle, desregle, segle, febla.
EGUA (ERGUA)	V rosegua, albergua. VII regonegua, absegua, cregue, renegue.

EIXEN	V floreixen, peixen, obeheixen, coneixen.
EIXER	VI conexer, crexer, desconexer, merexer.
ELLA	IV consella.
ELLES	II novelles, meravelles.
EM	I ·ntenem, strem.
EMA	VI strema, sema.
ENÇA (ENSA)	III pensa, conaxença; continença, conaxença, ignocença, sciència. V pensa, crehença. VII potença, paciència.
ENDRE	II comprendre, encendre. VI ·ntendre, rependre.
ENT	I accehent, servent. II ·celhent, naximent. III entanent, sement, intelligent, vivent. VII content, turment.
ENTA	I augmenta, senta, contenta, espaventa. III ebsenta, atenta.
ENSA, veg. ENÇA	
ER	III conexer, conexer, ffer, saber, carrer, voler.
ERA	VI altera, foguera, spera, espera.
ERGUA, veg. EGUA	
ERNA	IV governa, esterna.
ERTA	IV incerta, diserta.
ES	III sotmes, sotmes. VII derrers, desplers, revers, apres.
ESA	IV gentilesa, abtesa, bellesa, bonesa.
ESTA	II festa, gesta. III festa, gesta.
EURE	VI veure, seure.
IA (IDA)	I leguia, dia. II vilania, paria. VI mia, mittigaria. VII alagria, vida.
IBLE	III terrible, pussible.
ICA	II magniffica, micha.
ICH	III magniffich, plich, menich, inich.
ICI	III maliffici, beniffici.
ICIS	IV vicis, benifficis.
IDA (IA)	III vida, exida, ·ndurida, fallida. IV vida, mida. V infinida, oyda, vida, ·npobrida. VI vida, exida. VII alagria, vida.
IGNA	IV insigna, benigna.
IGUEN, veg. IVEN	
IL	II vil, femenil.
INA	II Caterina, regina. VI enclina, mesquina.
INT	VII sovint, pint.
IR	I servir, hoyr, sentir, morir.

ISTA, veg. ISTRÀ	
ISTRÀ (ISTA)	IV registre, ministre, Xistra, trista.
IT	III apetit, abellit; atravit, sentit. VI despossehit, adolorit.
ITS	I hunits, afflaquits.
IURE	I viure, scriure, riure, ciure.
IVEN (IGUEN)	II esquiven, liguén.
O	III questio, intencio.
OLA	VI aconsola, vola.
OLC	II colch, tolç.
OM (ON)	III nom, com. IV mon, renom.
ON (OM)	I son, confon. II mon, fon. IV mon, renom.
ONA	IV environa, corona.
ONTRA	VII contra, encontra.
OR	I senyor, dolor. III replandor, amor. VI dolor, tristor, presumidor, resplandor.
ORD, vg. ORT	
ORGUA	VII atorgua, porgua.
ORI	IV porgatori, adjutori.
ORS, veg. OS	
ORT	VI record, mort.
ORTA	VII porta, escorta.
OS (ORS)	III repos, cors. IV luminos, errors, lahors, vos. V peraros, ricors, freturos, habundos.
OSA	III riallosa, viciosa, ociosa, amorosa.
OST	VII dispost, desbost.
OSTRA	V mostra, crosta.
UBTE, veg. UPTE	
UDA	II coneguda, creguda.
UGUA	VII pugua, jugua.
UNA	V importuna, fortuna, una, alguna.
UPTE (UBTE)	VII dubte, orrupte, corrupte, dupte.
UR	I pur, atur.
URA	II apura, natura, conjectura, atura, cura, fretura. IV natura, criatura, mesura, natura.
UT	I vençut, servitut.

APÈNDIX III. CONTINGUT TEMATIC

- I Cançó de fidelitat i de petició de mercè. El poeta accepta el vassallatge amorós i se sotmet de bon grat a l'excel·lència de la dama. Que ella l'admeti al seu servei és condició ne-

cessària perquè la vida de l'enamorat tingui qualitat i fins i tot perquè aquest pugui tenir una bona mort. S'expressa el temor davant de l'enigma dels pensaments de la dama («lo de dins», 27).

- II Cançó que magnifica la singularitat de la dama. Des de l'òptica del servidor que sollicita mercè, el poeta enumera les excel·lències de la dama amb deixos de polèmica pro femení (IV, V). L'estimada és diferent perquè és una obra mestra de Déu i una mostra del seu poder; perquè és digna de ser adorada com a santa; perquè és salvadora de pecadors; perquè és comprensible només per a esperits elegits; perquè té un comportament reial i senyorívol. Apareix el nom de fonts Caterina. Veg. poemes III i IV.
- III Cançó d'elogi de la dama i de descripció del salt a l'amor a Déu; plantejament psicologista que descriu la lluita interior del poeta i l'opció del suïcidi com a camí per a demostrar la grandesa de l'amor. Els temes de l'exaltació de l'estimada reprenen els del poema II: és entesa pels elegits, apaga els vicis i estimula les virtuts, és neta de crim i sortida de les mans de Déu, dona joia als tristos, mereix una autèntica apoteosi sacra: la canonització. L'experiència d'haver estimat una dama com aquesta obre les portes de la contemplació de Déu. Veg. poemes II i IV. També VII.
- IV Cançó, reblada per freqüents anàfores, que enumera els mèrits de la dama. La singularitat de la dama es mostra perquè és una obra mestra de Déu; perquè confon els viciosos i estimula els justos; perquè es comporta amb justesa suprema; perquè és punt de referència de tota rectitud. Només el testimoni de la dama mateixa pot donar raó de l'exactitud de les lloances que el poeta li tributa. Veg. poemes II i III.
- V Cançó d'alegria amatòria. La dama escolta el seu servidor, que exulta. Teorització a propòsit de fortuna i de la necessitat del servei amorós. L'amor no depèn de la fortuna, sinó del saber amorós, el qual es fonamenta en la submissió vassallàtica i en el reconeixement de la perfecció excelsa de l'estimada. L'optimisme del poeta, que neix de la seva fe en la teoria abans exposada, conviu amb un neguit («un verme», 34).
- VI Cançó de dolor absolut i extrem provocat per la pèrdua de l'amor de la dama. La vida del poeta és com la mort; la pèrdua d'un amor tan excels com el seu li descobreix la ignorància en què vivia; el poeta se sent mereixedor de càstig; considerar la volubilitat de la fortuna i oblidar la gran-

desa de la dama no són remeis eficaços contra un record inextingible. El poeta se sent damnat en cos i ànima i evoca sofriments físics. Veg. poema VII.

- VII Cançó desesperada de reflexió sobre el suïcidi per amor. El poeta justifica el suïcidi per la singularitat de la seva experiència però tem el càstig diví. Es planteja la lluita interior entre seny, voluntat, raó i passió. La crueltat de fortuna que fa que el món sigui mudable sembla ser l'explicació última de la dolorosa situació del poeta. Veg. poema VI. També III.

APÈNDIX IV. NOMS PROPIS

- Adam I, 1 El primer home és esmentat en el curs d'una comparació que no pot no reduir a la memòria els versos 49-50 del poema VII de March (edició BOHIGAS, II, pàgina 27):

Sí com Adam pres mal del vedat gust,
com sa muller li mostrà mal camí...

- Agar (rei) IV, 33 Monarca esmentat al costat de la *regina Xistra* com a model de personatge que viu perennement en la memòria dels homes a causa de la seva virtut. Malauradament la pressuposició de Ramon Boter en relació a la fama del personatge no s'ha mantingut en vigor fins als nostres dies, de tal manera que, de la regina Xistra (¿la seva consort?) no n'hem sabut trobar cap traça i d'un Agar, rei, només en tenim notícia a través d'una llegenda pietosa relacionada amb el món dels textos apòcrifs sobre la vida de Jesús. Concretament existeix una correspondència entre Abgar, rei d'Edessa, i Jesús a propòsit d'una malaltia del primer, que es mostra convençut dels poders curatius i divins del messies. Remetem a les pàgs. 701-711 de *Los Evangelios apócrifos*, a cura d'Aurelio de los Santos OTERO (Madrid 1961), pel que fa a la tradició oriental i patristica de la llegenda, i a C. CHABANEAU i G. REYNAUD, *Légendes pieuses en provençal*, «Revue des langues romanes», XXXIV (1890), pàgs. 227-230, pel que fa a la presència del tema en àmbits romànics propers al nostre.

- Caterina (senyora) II, 29 El nom de fonts de la dama elogia-
da pel poeta, que no pot no recodar-nos el que reporta
March a XXIII, 28.
- Cent Novel·les, les II, 25 El *Decameron* de Giovanni Boc-
caccio sol ser esmentat així (per exemple *Spill*, v. 8801)
en la tradició catalana medieval que, com és sabut,
compta amb una excel·lent versió d'aquesta obra. El
fet, però, que Boter retregui aquest text com a pro-
totipus de literatura misògina, fa pensar que té més
importància per a ell l'esment explícit del seu autor,
Johan Toscha, que no pas l'evocació d'un *Decameron*,
on també es diu bé de les dones (pensem en la famo-
sa *Griselidis*, conte X, 10). Per a la identificació de
Boccaccio com a clàssic de l'antifeminisme, remetem
al debat sobre el tema que apareix a *Lo Somni* de Ber-
nat Metge; vegeu M. de RIQUER, *Boccaccio nella let-
teratura catalana medievale a Boccaccio nelle lettera-
ture nazionali* (Florència 1978), especialment pàg. 116.
D'altra banda Boccaccio també fa figura de misogin
(al costat de Cerverí) al *Conhort* de Francesc Ferrer,
veg. la *Història*, d'Ariel, vol. III, pàgs. 31-32.
- Deu II, 9, 15; III, 20, 24, 69; IV, 2, 17; VII, 17.
- Diana (stela) II, 17. Encara que aquesta estrella esmentada
per Boter sigui un astre pròpiament dit, no serà so-
brer recordar que l'expressió «Estrella Diana» és em-
prada com a senyal poètic en la tradició castellana;
concretament apareix en obres de Francisco Imperial
recollides al *Cancionero de Baena*, vegeu Rafael LAPE-
SA, *La obra literaria del Marqués de Santillana* (Ma-
drid 1957), pàg. 24.
- Espanya VI, 17.
- Fedra V,2 No deixa de ser notable l'associació d'aquesta he-
roïna de la tradició clàssica amb Teseu i, més enca-
ra, com a exemple d'objecte amorós que dóna satis-
facció; la literatura catalana del xv, en efecte, coneix
perfectament el tema d'Hipòlit, com saben tots els
lectors del *Tirant lo Blanch*.
- Gracia b seny II, 41; Graci'e seny IV, 9, 41; V, 33; VI, 41; VII, 41;
Gracie y seny I, 33; III, 73 Senyal poètic de Ramon
Boter.
- Johan Toscha II, 25 Giovanni Boccaccio, vegeu *supra* Cent Novel·les.
- Madeya IV, 36 Medea es presentada com a «sàvia i trista», i
sobre d'ella cal notar que no pesa cap retret se-
riós relacionat amb les fetilleries i els múltiples

crims familiars que li atribueix la llegenda i que ha-
bitualment reporten textos literaris catalans d'època
com, per exemple, els de Joan Roís de Corella, Ramon
Boter, en efecte, compara elogiosament la saviesa de
la seva dama ultraidealitzada amb la d'aquesta tortu-
rada heroïna.

Theseu V, 2 Vegeu *supra* Fedra.

Xistra (regina) IV, 33 Vegeu *supra* Agar.